

Nr 302.

Av herr **Bäckström** och herr **Larsson, Johan**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av länsarkitektsinstitutionen m. m.

Det i Kungl. Maj:ts proposition nr 190 framlagda förslaget till omorganisation av länsarkitektsinstitutionen ter sig i flera hänseenden anmärkningsvärt. Till en början gäller detta själva omfattningen av den nya organisation, som här föreslås. Vi äro visserligen fullt på det klara med att den nuvarande organisationen med hänsyn till länsarkitekternas ökade arbetsbörda kan vara i behov av en viss utökning, ehuru det dock i detta sammanhang bör ihågkommas, att en stor del av länsarkitekternas arbetstid för närvarande åtgår för fullgörandet av allehanda privata uppdrag. Vi inse också till fullo, att om man vidtager den enligt vår mening fullt riktiga åtgärden att förbjuda länsarkitekterna att åtaga sig privata uppdrag, så måste staten som ersättning härför bereda dem bättre inkomster och en säkrare ställning. Men det synes oss dock betänkligt, att man nu omedelbart skulle tillskapa en organisation, vars kostnader belöpa sig till över $\frac{1}{2}$ miljon kronor, d. v. s. bortåt fem gånger mera än vad den nuvarande organisationen betingar. En sådan kraftig utökning synes ej heller med hänsyn till länsarkitekternas egentliga arbetsuppgifter vara av behovet påkallad.

Undersöker man anledningen till denna mycket stora kostnadsökning, så finner man nämligen, att den till väsentlig del förklaras därav, att länsarkitektsinstitutionen i förslaget tilldelats nya och densamma mer eller mindre ovidkommande uppgifter, vilka hittills handhafts av den enskilda företagsamheten. Vid sidan av sin nuvarande granskande och rådgivande verksamhet skulle länsarkitekterna sålunda enligt förslaget även syssla med arkitektverksamhet och därför uppbära ersättning för statens räkning mot särskild taxa. Denna verksamhet skulle icke endast omfatta uppdrag, som sammanhånga med det statliga byggnadsväsendet, utan länsarkitektkontoren skulle även mot ersättning utföra uppdrag för kommunala myndigheter och enskilda.

Anledningen till denna utvidgning av länsarkitektsinstitutionens uppgifter synes i första hand vara, att staten på detta sätt skulle erhålla inkomster, som — vid sidan av de föreslagna avgifterna för granskningsverksamheten — möjliggjorde en finansiering av den nya organisationen utan större höjning av de i budgeten upptagna anslagen. Därjämte framhålles såsom skäl bland annat den fördel för granskningsverksamhetens utövande, som skulle ligga däri, att länsarkitekterna ges möjligheter att genom praktisk verksamhet hålla sig à jour med utvecklingen på byggnadsområdet.

Vad till en början detta sistnämnda skäl beträffar, så synes det vara diskutabelt, om icke länsarkitekten — vilken väl får förutsättas besitta fullgod arkitektutbildning — skulle kunna nöjaktigt »hålla sig i nivå med utvecklingen» även direkt arkitektverksamhet förutan. I varje fall synes detta önskemål kunna

tillgodoses, även om denna hans praktiska verksamhet begränsades till att — vid sidan om granskningsverksamheten — omfatta arkitektuppdrag, avseende statliga behov, i den mån arbetstiden tillåter. Sådana uppdrag synas kunna motiveras med hänsyn till att länsarkitekten är en statens tjänsteman, vars arbetstid av staten på bästa sätt bör utnyttjas. Att däremot låta länsarkitekterna utföra uppdrag även för kommunernas och enskildas räkning synes oss innebära ett betänkligt och icke behövt ingrepp på den fria företagsamhetens naturliga verksamhetsområden.

Såväl i utredningen som i den kungl. propositionen söker man visserligen göra gällande, att de statliga arkitektkontorens konkurrens med de privata arkitekterna och ingenjörerna skulle bli mycket ofarlig, eftersom det förutsatts, att inkomsterna av denna statliga arkitektverksamhet endast skulle uppgå till 210,000 kronor per år eller i genomsnitt 8,750 kronor per län. Dessa siffror synas oss emellertid vara mycket litet vägledande. Det avgörande är här icke den beräknade inkomstsummans storlek i och för sig, utan det förhållandet, att staten på detta område konkurrerar med enskilda företagare, och att de statliga arkitektkontoren härvid kunna tänkas få en i flera hänseenden gynnad ställning.

Uppdragsgivarna kunde sålunda lätt få den uppfattningen, att en hänvändelse till de statliga arkitektkontoren kunde vara förmånlig, enär de där upprättade förslagen snabbare och lättare än annorledes uppgjorda förslag kunde släppas igenom myndigheternas granskning och godkännande. Men detta är just en av de olägenheter, man nu har att dras med, och som den nya organisationen borde ha till uppgift att eliminera. Nu går man gärna förbi den enskilda företagsamheten i tro, att ett privat uppdrag mot ersättning till länsarkitekten är ägnat att befördra ärendets snabba granskning och godkännande. En annan mycket stor nackdel är den, att, därest länsarkitekterna själva uppgöra förslag, någon opartisk granskning och kritik av dessa knappast kommer till stånd.

De nya statliga arkitektkontoren riskera med andra ord att icke bli betraktade som fullt opartiska. Men om de av nu nämnda eller andra anledningar få fullt upp med arbete, så riskeras också att verksamhetens omfattning kan bli långt större än vad som i den kungl. propositionen beräknas. Hur skall det överhuvud bli möjligt att i sådant fall begränsa verksamhetens omfattning, så att den icke ger betydligt mera än beräknade 8,750 kronor per år och kontor? Staten kan näppeligen antaga vissa kunder och sedan avvisa andra.

Det är sålunda tydligt, att ett godtagande av principen, att de statliga länsarkitektkontoren skola tillåtas utföra allehanda uppdrag för såväl kommuner som enskilda, kan komma att leda till högst allvarliga konsekvenser för den enskilda företagsamheten. Till sina yttersta verkningar kunna de få karaktären av ett mer eller mindre utbrett statligt arkitektmonopol.

Ett sådant kan emellertid även med hänsyn till själva byggnadskulturen inom respektive län komma att medföra skadliga verkningar. De enskilda arkitekternas och konsulterande ingenjörernas inbördes konkurrens har hittills varit den bästa garantin för framskapandet av goda förslag. Det är en stor risk, att statsanställda arkitekter med mer eller mindre monopolartad ställning och befriade från den sporre till framsteg, som konkurrensen ger, kunna för-

falla till schablonmässighet och i varje fall icke besitta den skapande framåtanda, som hos fria yrkesutövare tvingar sig fram. En olämplig länsarkitekt skulle också kunna bli till skada för byggnadskulturen i det län, vars allmänna byggnader och stadsplaner *han* i första hand skulle projektera. Det klagas visserligen och med rätta över att det i en del fall är si och så med sakkunskapen i de projekt, som nu framkomma. Det är ju bland annat just för att förhindra dylika alsters realiserande, som länsarkitekternas granskning införts. Men härmed bör det också räcka. Det finns ingen garanti för att byggnadskulturen skulle höjas, om länsarkitekten själv toge hand om projekteringen och därmed avskure möjligheten till arbete även för den verkliga sakkunskapen bland de privatpraktiserande.

I detta sammanhang kunna vi icke underlåta att uttala vår förvåning över det förslag, som återfinnes å sid. 71 i den kungl. propositionen, och som uppenbarligen skulle vara ägnat att i stor utsträckning göra förbudet mot åtagande av rent privata uppdrag illusoriskt. Enligt detta förslag skulle länsarkitekt efter Kungl. Maj:ts och biträdande länsarkitekt respektive assistent efter byggnadsstyrelsens särskilda tillstånd få rätt att även i fortsättningen utom tjänsten åtaga sig arkitektuppdrag; till och med sådana som äro av beskaffenhet att kunna bli föremål för länsarkitekts handläggning i tjänsten, och även om de befinnas inverka hinderligt för tjänstgöringen. Enligt vår mening bör ingen som helst möjlighet föreligga för nämnda personer att få åtaga sig dylika uppdrag, då en sådan ordning alltför lätt kan äventyra länsarkitektsinstitutionens ställning såsom opartiskt granskande statligt organ.

Av vad här sagts framgår, att vi för vår del icke anse det tillrådligt att låta länsarkitekterna syssla med annan arkitektverksamhet än sådan, som sammanhänger med det statliga byggnadsväsendet och som de vid sidan av granskningsverksamheten hinna utföra under sin tjänsteutövning. Men begränsar man på detta sätt deras praktiska arkitektverksamhet, så borde därav också kunna följa, att hela den nya organisationen kunde göras betydligt mindre än vad nu föreslagits. I den senast vidtagna överarbetningen göres visserligen av utredningsmannen gällande, att om länsarkitekternas verksamhet uteslutande bleve av granskande och rådgivande art, så skulle ändå i stort sett erfordras en lika stor personal — låt vara delvis något lägre avlönad — som om samma personal dessutom ombesörjde den nu föreslagna arkitektverksamheten. Det enda, som i sådant fall kan i personalhänseende inbesparas, skulle vara 4 assistenter och några få skrivbiträden. Detta antagande synes oss vara byggt på alltför lösa grunder. Enligt vår mening borde det granskningsarbete, som nu åvilar länsarkitekterna kunna åstadkommas med en långt mindre organisation och lägre kostnad än vad här beräknats. Men förutsättningen härför är givetvis, att länsarkitekterna beredas sådana förmåner och en sådan ställning, att de kunna ägna hela sin tid åt detta arbete, och förbjudas att vid sidan härav syssla med privatuppdrag. En sådan betydligt mindre organisation bör kunna finansieras antingen enbart genom höjning av de nu utgående anslagen i budgeten eller genom vissa budgetanslag, kompletterade med lämpligt avvägda avgifter för gransk-

ningsarbete. Den närmare utformningen av en sådan organisation bör kunna föreläggas nästa års riksdag.

Med stöd av vad här yttrats få vi därför hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 190.

Stockholm den 21 mars 1935.

J. M. Bäckström.

Joh. Larsson.
